

NÄKÖKULMIA RUOTSIN AIKUISKOULUTUKSEN KEHITTÄMISTYÖSTÄ

Swedish National Board of Education
Adult Education in the 1990's: Considerations
and Proposals
Reports: Planning, Follow-up, Evaluation R 91:1
Stockholm: Grafiska Gruppen 1991

Ruotsin kouluylhallitus, meidän opetushallitustamme vastaava keskusvirasto, on julkaissut kansainväliseen jakeluun englanninkielisen raportin "1990-luvun aikuiskoulutus: näkökohtia ja ehdotuksia". Raportti on osa kouluylhallituksen KTS-esitystä kesältä 1990. Johdantosanojensa mukaan raportti heijastelee arvoja ja näkökulmia, joita Ruotsin poliittisessa keskustelussa nykyisin esiintyy pohdittaessa aikuiskoulutuksen ja oppimisen kehitystä jälkiteollisessa yhteiskunnassa.

Raportti jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäinen osa, "Kansalaisten oikeus tietoon ja omaohjauksiseen opiskeluun — haaste 1990-luvun aikuiskoulutukselle", käsittelee aikuiskoulutuksen kehittämiseen vaikuttavia yhteiskunnallisia muutoksia ja aatevirtauksia. Toinen osa, "Aikuiskoulutuksen osapuolet", kuvaa aikuiskoulutuksen eri muotojen ja järjestäjien työnjakoa Ruotsissa. Kolmas osa, "Aikuiskoulutuksen muutosstrategiat", sisältää esityksen laajaksi kehittämishjelmaksi. Kuvaan seuraavassa lähemmin raportin ensimmäistä ja kolmatta osaa, jotka Suomesta katsoen tuntuvat mielenkiintoisimmilta.

1. Kansalaisten oikeus tietoon ja omaohjauksiseen opiskeluun

Raportti alkaa viittauksilla kouluylhallituksen teettämiin tutkimuksiin, joiden mukaan Ruotsin aikuisväestöllä on aikuiskoulutuksen aktiivisista ponnisteluista huolimatta edelleen merkittäviä puutteita koulutuksessaan ja tiedoissaan. Samalla todetaan, että koulutuserojen tasoittamiseksi ei enää tulevaisuudessa riitä kansakoulun käyneiden aikuisten koulutustason kohottaminen peruskoulun tasolle, kun valtaosa nuorista saa 11-12 vuoden koulutuksen.

tin henkeä. Kaikki pohdinnat lähtevät pohjimiltaan siitä, että aikuisten perustiedot ja -taidot on voitava saattaa ajan tasalle. Perusvalmiuksien sisältää etsitään toisaalta nuorten koulutuksen sisällöistä ja toisaalta aikuisten yhteiskunnallisen toiminnan ja muuttuvan työelämän asettamista vaatimuksista. Arvolähtökohdiksi esitetään solidaarisuus, oikeudenmukaisuus, demokratia ja kulttuuri.

Ruotsin ja englannin kielessä, matematiikassa ja yhteiskuntaopissa pidetään aikuisten perustietojen uutena tavoitetasona parin vuoden keskiasteen opintoja. Raportissa kiinnitetään huomiota myös siihen, että monilta yhdeksän vuoden koulutuksen käyneiltä aikuisilta tosiasiaa puuttuu osa tiedoista ja käsitteistä, joita oppivelvollisuusikäiset nykyään peruskoulussa oppivat.

Aikuiskoulutuksen kehittämiseen vaikuttaviksi yhteiskunnan ja työelämän muutoksiksi raportissa esitetään (1) tieto- ja informaatioyhteiskuntaan siirtyminen ja sen vaikutukset työn sisältöön, organisointiin ja taitovaatimuksiin, (2) henkilöstökoulutuksen nopea kasvu, joka osittain aiheutuu kasvaneista taitovaatimuksista, (3) väestön ikärakenteen muutos sekä (4) väestön koulutustason ja ammatillisen taitotason alueellisen epätasapainon kasvaminen.

Työelämän muutosten raportti arvioi johtavan siihen, että työvoiman koulutus tulee perustumaan aikaisempaa vähemmän työn ja koulutuksen vuorotteluun. Työtehtävistä ja työn organisoinnista tullaan muotoilemaan jo sinänsä kehitettäviä, jolloin työstä irrottautumista ei enää entisessä määrin tarvita. Kun tällainen kehitys etenee, työpaikoilla pidetään arvossa hyvät perustiedot, vankan itseluottamuksen ja korkean opintojen omaohjauksisuusasteen omaavia aikuisia. Raportissa katsotaan, että julkisen aikuiskoulutuksen on kyettävä tuottamaan näitä valmiuksia,

jotta työvoiman eri ryhmien valmiudet eivät pääse entisestään eriytymään.

Perimmältään taloudellisiin näkökohtiin perustuvan henkilöstökoulutuksen entistä suurempaa osuutta koko aikuiskoulutuksesta ja markkinavoimien voimistumista myös julkisesti tuetussa aikuiskoulutuksessa raportti pitää arvolähtökoh- tiensa mukaisesti monessa suhteessa vaarallisena ja vastatoimenpiteitä vaativana suuntana.

Henkilöstökoulutuksen epätasaisen jakautu- misen vuoksi raportissa esitetään julkista aikuis- koulutusta kehitettäväksi niin, että se varmistaa kaikille mahdollisuuden koulutuksen vapaaseen valintaan.

Markkinavoimien raportti katsoo suuntaavan aikuiskoulutusta laaja-alaisesta koulutuksesta faktojen ja erityistekniikoiden oppimiseen, mikä vahvistaa instrumentaalista ja rationalistista lä- hestymistapaa tietoon. Demokratiaa vahvistavan koulutuksen, kulttuurisen osallistumisen ja kokonaisvaltaisen ja humanistisen lähestymistavan tietoon raportti katsoo olevan väistymässä. Siksi raportissa esitetään julkisen aikuiskoulutuksen ja erityisesti vapaan sivistystyön asemaa vahvistetta- vaksi.

Henkilöstökoulutuksessa raportti katsoo kil- pailun olevan mahdollista, koska se on aikuis- koulutuksen tasa-arvotavoitteiden ulkopuolella. Valtion tukemassa koulutuksessa kilpailua ei pi- detä hyödyllisenä. Raportissa esitetään, että jul- kisesti tuetun koulutuksen eri tarjoajien tavoit- teet ja kohderyhmät on määriteltävä selvästi ja samalla on edistettävä tarjoajien välistä yhteis- työtä, jotta resurssit tulevat käytetyksi rationaali- sesti ja aikuiskoulutuksen yleistavoitteiden mu- kaisesti.

Raportissa heitetään ilmaan myös kysymys, tu- lisiko valtion kuitenkin vaikuttaa henkilöstökou- lutukseen ja miten? Vastausta ei kuitenkaan an- neta, koska asia sisältyy parhaillaan istuvan komi- tean asialistalle.

Etäopetuksen raportti toteaa aikaisemmin jää- neen heikosti kehittyneeksi, koska koulutusta py- rittiin hajauttamaan mahdollisimman pitkälle. Nyt nähdään, että aikuiskoulutuksen uudet haasteet edellyttävät koulutuksen saavutettavuus- den lisäämistä myös etäopetuksen keinoin.

2. Aikuiskoulutuksen muutosstrategiat

Raportin toimenpideoosassa esitetään pitkäkes- toisen aikuiskoulutuksen kehittämisohjelman

käynnistämistä. Ohjelma muodostuisi kolmesta kolmivuotisesta suunnittelujaksosta.

Ensimmäisellä jaksolla tehtäisiin laajat kartoi- tukset koko aikuisväestön ja sen eri alaryhmien tarvitsemista perustiedoista ja -taidoista sekä yh- teiskunnallisten oikeuksien toteutumista rajoit- tavia puutteita omaavien ryhmien suuruudesta, selkeytettäisiin julkisen aikuiskoulutuksen eri ta- hojen toimenkuvat ja yhteistyömuodot, kehitet- täisiin laajasti etäopetusta sekä muodostettaisiin aikuiskoulutukseen erilaisia evaluointimalleja.

Toisella jaksolla ryhdyttäisiin kartoitusten pe- rusteella tasaisesti kasvattamaan yleistä taitotasoa kohottavaa aikuiskoulutusta, kehitettäisiin ai- kuiskouluttajakoulutusta ja muokattaisiin opin- totuen saantiehtoja niin, että ne edistäisivät ha- keutumista perustaitoja kehittävään koulutuk- seen.

Kolmas jakso keskittyisi aikuiskoulutuksen määrään, rakenteeseen ja kohdistumiseen pitkäl- lä tähtäimellä.

3. Arvio raportista

Ruotsin yhteiskunnallisen perinteen mukaises- ti raportissa nähdään koulutuksellisen epätasa- arvon yhtenä keskeisenä ilmentymänä koulutus- järjestelmässä saadun koulutuksen pituudessa il- menevät erot. Suomessa käydyssä keskustelussa on tuotu esiin, että vähän koulutetut eivät ole yhtenäinen ryhmä. Muodollisesti vähälle koulu- tukselle jääneet henkilöt ovat voineet kehittää it- senään työssä tai kansalaisena muulla tavoin. Toi- saalta kauan sitten suoritettut kouluopinnot eivät takaa, että tiedot ja taidot tosiasiaa olisivat ajan tasalla.

Sama perinne korostaa aikuisten perustaitojen keskeisyyttä. Suomalainen Väestön koulutus 2000 -mietintö esitetään raportissa yhtenä esi- merkkinä muunlaisista lähestymistavoista. Tässä mietinnössä kuten yleensä suomalaisessa keskus- telussa viime aikoina ovat korostuneet aikuisväes- tölle tarjottavat mahdollisuudet ammatillisen koulutuksen hankkimiseen.

Julkinen aikuiskoulutusjärjestelmä nähdään raportissa omana alueenaan, jonka toiminnalliset yhteydet työelämään ovat vähäiset. Suomessa on viime aikoina korostettu kaikkien aikuiskoulu- tusta järjestävien oppilaitosmuotojen velvolli- suutta toimia yhteistyössä työelämän kanssa ja tarjota palveluksiaan myös yrityksille ja julkisyh- teisöille.

Selvin ero raportissa ilmenevän ajattelun ja 181

suomalaisten näkökantojen välillä on kuitenkin aikuiskoulutuksen ohjausmalleissa. Raportti korostaa voimakkaan keskusohjauksen merkitystä tarkoituksenmukaisesti toimivan aikuiskoulutusjärjestelmän aikaansaamisessa. Kilpailun nähdään johtavan resurssien hukkakäyttöön ja päämäärätietoisuuden katoamiseen. Suomessa katsotaan, että keskusohjattu aikuiskoulutus ei kykene vastaamaan riittävän joustavasti aikuiskoulutuksen monimuotoiseen ja nopeasti muuttuvaan kysyntään. Vain kilpailua luomalla saadaan koulutuksen tarjontaan riittävää eloa.

Ohjausajattelun eroja heijastelee myös raportin toimenpideohjelma. Se perustuu suurten koulu-uudistusten suunnittelumallille: laaja kokonaisuudistus suunnitellaan ensin valmiiksi ja valittua mallia lähdetään sitten viemään käytäntöön. Suomessa on valittu toinen strategia. Aikuiskoulutuksen kehittämiseksi on määritelty painopisteet ja etsitty niiden mukaisesti aikuiskoulutuksen eri osa-alueilta konkreettisia, erillisinäkin toteutettavissa olevia toimenpiteitä, joita sitten on lähdetty viemään eteenpäin.

JORMA AHOLA
